

kapcsán a magyar földrajztanárnak. Olasz-Etiópiáról, Albániáról, Tunisziáról van szó? Az életerőt mutató, sokasodó népű Itália élethez való jogainak elismerésével rámutathatunk *a mi fajtánk pestisére, az irtózatossá váló elnéptelenedési veszedelemre*, amely — ha tovább visz ezen az úton — kihúzza a természetes alapokat ősi jogunk alól: a Kárpátok medencéjében a magyar népnek számbelileg is elsőnek kell lennie! A német birodalom óriási területi megnövekedésének egyes szakaszai alkalmasak arra, hogy saját országunk követeléseit a megfelelő párhuzamokba állítsuk: népi, történelmi és „életér”-beli jogon egyaránt harcolnunk kell az ezeréves haza természetadta határainak helyreállításáért. A spanyol beháború során fényesen beigazolódtott a nemzeti, katonai szellem ereje s az egységes földterület fölényes győzelme a szeparatista törekvésekkel szemben, amit hazánkra is haszonnal alkalmazhatunk. Azonban az egyes esetekből levont következtetések során *egyetemes törvényszerűségként állíthatjuk a tanulók elé a Ma korának diadalmas eszméit: a nemzeti összetartozás gondolatát, a friss népi erők tudatos feltárását, a katonai szellem előretörését és a természetellenes határok földrajzi határokká való átalakulásának szemünk előtt lejátszódó folyamatát*. Kérdések merülnek fel államok hatalmi törekvéseit látva és tapasztalva? Vissza kell térnünk minél sűrűbben az éghajlat, domborzat és vízrajz hármasság geográfiai kútforrásához, a tájak jellegzetes vonásainak felismeréséhez és az ezekre való állandó utalással kell a politikai élet eseményeit az iskolában érthetővé tenni. Általában: a változó *politikai határok térképei helyett* mindinkább rá kell szoktatnunk a tanulóinkat az örökérvényű *hegy-vízrajzi és klimatérképek* tüzetes vizsgálatára és a gazdasági szükségszerűségek világos meglátására.

A földrajzi gondolkodás fokozottabb érvényesítése, időfeletti természeti törvények kidomborítása legyen az *ösvény*, amelyen haladunk, a magyar öncélúság gondolata *a vezető csillag*, amelyre szemünket függesztjük és a változások, események éber, tudatos figyelése és megfigyeltetése *a fondál*: ez a földrajz tanárának kötelessége a vajúdó határok korában. Így érezve és így dolgozva, a nehézségek gyümölcsöző alkalmakká válnak és *középkorok diákjainak tudatában nem zavarok támadnak az egymást kergető határváltozásokat hallva, hanem világosság gyűl, amelyből nagyértékű magyarságszemlélet terebélyesedhetik ki*.

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

IRODALOM

Kiss Lajos: A szegény ember élete. Budapest, Athenaeum 283. 1.

Ez a könyv egy egész élet tapasztalatából tevődik össze. A sok szegénységet látott és átélt Móra Ferenc emlékének van szentelve, aki elsőnek olvashatta még kéziratban az egyes, magukban is egész fejezeteket, amikor Kiss Lajosnál éjszakákat virrasztott át a kézirattal a kezében. Olyan ember emlékének szól, aki a szerzővel együtt, éveken át ette azt a szűkös kenyeret, amelyet ennek a munkának minden névtelen szereplője máig is eszik. Épen ez teszi vonzó olvasmányá, mert nemcsak

á nehéz, de a könnyebb oldalát is észreveszi a szegény ember, rendszerint egyoldalúan megvilágított életének. Kiss Lajos nem akar következtetéseket levonni ebből az életből: s éppen ezért nyújt elfogulatlanul megrajzolt képet olvasójának, aki a maga tetszése szerint alkothat ítéletet magáról az életről, de azokról a viszonyokról is, amelyek ezt az életformát kitermelték. Itt nem az író, hanem maga az élet mondja az ítéletet. Éppen ezért kell elolvasni mindenkinek, akinek az élet bármilyen vonatkozásában, bármilyen köze van a szegény emberhez.

Kiss Lajost nem ez a könyve mutatja be az olvasó közönségnek. Akik az Ethnographia, Népelet, Néprajzi Értesítő, Népünk és Nyelvünk köteteit forgatni szokták, már régen úgy ismerik, mint a szegény ember életének egyik legalaposabb ismerőjét, aki a legelvontabb tárgyi néprajzi munkájába is beleviszi az életet. Nála nem a cédulák tömege, vagy a lapalji idézetek nagy száma jelenti az értéket, hanem az, amit az életből magának cédulázott, amikor egy-egy kép megrajzolása céljából hónapokat töltött a könyve szereplőinek társaságában.

A fiatal Kiss Lajos hangyaszorgalommal gyűjtötte össze a Hódmezővásárhelyi Néprajzi Múzeum gazdag anyagát: maradandó emlékeit a szegény ember nehéz életének. Összegyűjtötte, de sohasem gondolta, hogy ez az időt álló csontváz a valódi néprajz. Eleveiséget akart vinni a halott tárgyakba és most húst rakott a csontokra s vért eresztett a hús közti erekbe s ezzel a kettős munkával tökéletes képet adott Hódmezővásárhely néprajzáról. Mert ezzel valóban ezt csinálta, bár bizonyára lesznek, akiknek e tekintetben más lesz a véleménye.

A könyvben — hol nagyon szomorúan, hol vidáman — megelevenedik a néprajz Kilép belőle a nehezen és a könnyen élőknek a sokadalma: a kiskanász, csordásgyerek, a béres, a kocsisbéres, az igáskocsis, a parádéskocsis, a bérkocsis, a malmoskocsis, a mindenes, az udvaros, a házörző, a kistanyás, a tanyásbéres, a festanyás, a kisfeles, a fuvaros, az egylovas ember, a kisárendás, a kubikos, a napszámos, a vályogvető, a téglaverő, a falrakó, a kútásó, a tetéjverő, a szőlőkapás, a szőlőcsősz, a nyomásicsősz, a kukoricacsősz, a zsákoló, az éjjeliőr, az utcaseprő, a tehéncsordás, a csürhéskanász, a jópajtás, a boltiszolga, a halotti pénzszedő, a lócsiszár, a lónyúzó, a disznókupec, a marhahajcsár, a lajtos, a vőfély, a funerátor, a gyászhuszár, a hordár, a gyüvő-menő ember, a piacilégy, a tötterossz embőr, a koringyáló embőr, a kártyapiller, a dohánycsempész, a dinnyecsősz, no meg azok, akik ezt a társadalmat inkább rosszul, mint jól, eltartják. Mert ha az utóbbiakról kevés szó is van a könyvben, kezük munkája végig megy az itt felsorolt emberek életének irányításában.

Ha az egyes fejezeteket olvassuk, mindegyikből ki kell tűnnie annak a sokféle hatásnak, amely nem maradhat nyom nélkül ezeknek az embereknek lelkivilágában sem, ami még jobban megerősít abban a hitben, hogy a jót, vagy a rosszat egyaránt a társadalom termeli ki, a szerint, amint a lélek adottsága alkalmas rá. Mi ilyen valóságosan fogalmazzuk meg azt, amit Kiss Lajos egészen költői magaslaton, így állapít meg a bevezetésnek is beillő befejezésben: „nyomot hagy lelkében a napfeljötté, a naplemente, a búzavetés üde zöldje, aranykalásza, a földimogyoró virága, a pipacs pirossága, az ég tisztasága éppenúgy, mint a sötét felhő nehézsége, a korahajnal és későeste pirja. A földről az égi mezőre veti szemét. Fölfelé néz, onnan várja az áldást, ahonnan a csapás jön. Sok szenvedés, kevés öröm. A szegény embert a remény táplálja. Aki mindennap elvégzi a maga munkáját, annak nyugodt a lelke. Elérhetetlen vágyak nem háborgatják. Igénye kevés, a mindennapi falat megszerzése, s ha ez van: boldog“.

Sok keserűséget, de sok lelki gyönyörűséget is rejt magában ez a helyi szójegyzékkel is felszerelt 283 oldalas kötet, amelynek folytatásaként nehezen várjuk a szegény asszony életét. Olvassa el minden pedagógus, mert ez az első könyv, amelyik a szegény ember életiskolájáról szól. Lelkivilágát, különbségének látszó szokásait érteni tanulja belőle, de megtanulhatja azt is, hogy: „türelmöm köll a szögénységén”.

B. J.

„Fehérvári iskolahét, 1938.” Szerkesztette: Balassa Brunó. (Székesfehérvár, 1938. 144. oldal 16 képpel, 80).

A magyar iskolapolitika új célkitűzésével és új szervezeteivel kiszabott iskolamunka tényleges gyakorlati megvalósítása a magyar nevelőtáborokra nehéz feladatokat rótt. Illetékes hatóságok különböző tanfolyamok, értekezletek rendezésével igyekeztek az új elgondolások útjait járhatóvá tenni: az eddigi, egyoldalúan csak az oktatást szolgáló tanár- és tanítóképzést az új szellemben kiegészíteni.

Ezt szorgalmazta a székesfehérvári iskolahét is: alapvető kérdések együttes tisztázására *értekezletre* gyűjtötte össze a tankerület közép- és középfokú iskoláinak igazgatóit, tanulmányi felügyelőit és körzeti iskolafelügyelőit, nagyszerű *tanügyi kiállításban* mutatta be a tankerület évi munkáját és új szervezetét, de ugyanakkor az egész ifjúsággal együtt felemelő *ünnepségek keretében hódolattal tisztelgett* az első és legnagyobb magyar keresztény nemzetnevelő előtt — mert erre kötelezte Szent István városa, földje, sírja és nemzeti hagyománya.

Balassa Brunó tankerületi kir. főigazgató mintegy 30 oldalas, gondolatokban gazdag bevezetője határozott és átfogó programot ad: bátor, szakavatott kezdeményezése a nemzetnevelő munkát *a gyakorlati pedagógustól indította el*, amikor a tankerület pedagógusainak százeit megszóllaltatta és az egyes értekezletek tömör anyagát csinos kiállítású könyvben nyilvánosságra is hozta azért, hogy az aktív nevelők gondolatait „céhbeli eszmecsere” keretében egybehangolva az iskolai munka és hivatalos előírások nem egyszer „áldatlan és reménytelenül elsodródott lehetőségét” megszüntessék és főleg azért, hogy „*a pedagógusszónak és a beléöltözött tapasztaltaknak rendezett utaka.*” *Építsen ki „felfelé*, ahol a célokat kitűzik és a munkát megszabják”.

A sokirányú problémák anyagának ismertetése helyett azokból csak pár érdekességet emelünk ki. Így egyöntetű a panasz, hogy „az igazgató igazi munkájának örökös kerékkötője az *aktagyártás*”, de az iskola pedagógiai és gazdasági vezetésének esetleges szétválasztását illetőleg megoszlanak a vélemények. „Nemzetnevelésünk szervezésén és irányításán városi, sőt *fővárosi hatások* tapasztalhatók”, innen van az, hogy a *vidéki igényekhez* igazodó gondolatok (és velük együtt a vidéki tanárság is) háttérbe szorulnak.

A szakfelügyelők megállapítása szerint „*a tanárok nagyon érzékenyek*”. Ennek okát abban látják, hogy a tanári hivatás már maga is olyan természetű, hogy könnyen kitermelhet oly lelkiséget, mely önmagát csálthatatlannak hiszi, másrészt mert „*a hazulról hozott láthatatlan kereszték súlyát nem lehet az iskola kapujában lerázni*”. Lesújtó az egyik előadó véleménye: „*igazán rátermett, melegszívű nevelőkben nem túlságosan gazdag a magyar iskola*”, sajnos adós marad — és ezt joggal hiányoljuk — a magyarázattal (a tanárság anyagi és a főleg ebből következő erkölcsi helyzete egyáltalán nem vonza az arra rátermett és életrevaló ifjakat, az aktív tábor többsége pedig még saját családjá szolid tűzhelyét is alig-alig tudja fűteni.)